TÜSKÉS TIBOR

A Keleti Kapu és ami mögötte volt

Egy mindössze két számot megért folyóiratra érdemes-e emlékezni? Van-e mondandója egy hamvába holt irodalmi vállalkozásnak harminc év után? Ami kísérletnek számított a maga korában, megérdemli-e mai figyelmünket?

Hely és idő, történelmi múlt és vállalt szerep még a szerény kezdemények jelentőségét is megemeli. A körülményt és a teljesítményt együtt mérlegelő utókor feladata, hogy értékeljen és igazságot tegyen. Ennek révén az irodalmi próbálkozás és kísérlet figyelemreméltó és példamutató értékké nőhet az utód szemében.

Ez vár a Debreceni Magyar—Román Társaságra és mindössze két számot megért folyóiratára, a *Keleti Kapu*ra.

A magyarországi felszabadító harcok első szakasza, az ún. debreceni hadművelet 1944. október 29-én ért véget. Felszabadult a Tiszántúl és az országrész legnagyobb városa, Debrecen. Megalakul az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Néhány hónapig a tiszántúli nagyváros, a „kálvinista Róma" a felszabadult országrész fővárosa. A város egyetemein és iskoláiban megindul az oktatás. A felszabadult országrész haladó szellemi erői Debrecenben gyülekeznek. Az ideiglenesen fővárossá nőtt Debrecen mozgalmas életéről Veres Péter rajzolt visszaemlékezéseiben szemléletes képet.

Debrecen vezető és irányító szerepe a megújuló szellemi életben akkor is megmarad, amikor Budapest felszabadul, s a parlament és a kormány Pestre költözik. (A város a háborút és a front átvonulását nagyobb pusztulás nélkül vészelte át. A lakosság korán a demokratikus átalakulás oldalára áll, s számos országos jelentőségű kezdeményezés indul a város falai közül. 1946 júniusában például kulturális hetet rendeznek Debrecenben, s ennek keretében kétnapos írókongresszusra kerül sor. Az országos visszhangot kiváltó, a helyi és a pesti sajtóban többször idézett írókongresszuson hangzik el Lukács György előadása irodalmunk egységéről és feladatairól.)

A helyi művelődési erők összefogásának eredménye, hogy 1946 áprilisában megalakul a Debreceni Magyar—Román Társaság. Budapesten már fél évvel korábban, 1945. szeptember 21-én megtartotta alakuló ülését a Magyar—Román Társaság. A Kodály Zoltán elnökletével működő pesti társaság — amint erről 1948-ban megjelent, fényképekkel gazdagon illusztrált kiadványa beszámol — néhány éves fennállásához több jelentős vállalkozás fűződik. 1946. október 25-én Mocsáry Lajos-emlékünnepélyt tart, 1947 áprilisában megrendezi a Román Kultúra Hetét Budapesten, ennek keretében megnyílik a Mocsáry Lajos Magyar—Román Kollégium, s több, a román szellemi és irodalmi életet bemutató könyvkiadványt gondoz (*Váradi hídverés*, Kovács Ágnes: *Moldvai mesék, Eminescu válogatott versei, Mai román líra).*

A Debreceni Magyar—Román Társaság tevékenységét viszonylag hátrányosabb helyzetben, de önállóan, a pesti társaságtól függetlenül, saját erőire támaszkodva folytatta. Ami a pesti társaságnak mindvégig csak óhaja maradt, a saját lap indítása, azt a debreceni társaság megvalósította: *Keleti Kapu* címmel folyóiratot adott ki.

A Debreceni Magyar—Román Társaság megalakulásának okát és előzményeit nem a néhány hónappal idősebb pesti társaság létében, hanem a helyi hagyományokban, a helyi szellemi erőkben és erőfeszítésekben kell keresnünk. A társaság a háború és a közelmúlt hónapok veszteségéből Bartók Bélát, Gulyás Pált és Mata Jánost tekintette magáénak. A *Keleti Kapu* búcsúztató-emlékező cikke szerint mindhárman olyan értékek harcosai voltak, amelyek a társaság „elődeivé" tették őket: „Ezt [ti. az egy és azonos szépséget és igazságot] fedezték fel a román zenében és költészetben, s ennek a közvetítésére vállalkoztak a magyarság felé." Mindhárman „kelet-európai közösségünk eleven hírelői": Bartók a román népzene megbecsülésével mutatott példát; Gulyás Pál a román népköltészettel találkozott; Mata János már a háború előtt a debreceni egyetemen a román nyelv és irodalom lektora volt. Kettejüket debreceniségük miatt különösképpen jogosan tekintette „saját halottjának" a társaság. De a Debrecenben már korábban meglevő és most föléléknült, új tartalmat nyert Ady-kultusz is („Dunának, Oltnak egy a hangja...") ebbe az irányba húzott.

A hagyomány akkor ér valamit, ha van, aki ébreszti és elevenen tartja. A város hátrányosabb, vidéki helyzetéből is előnyt kovácsolt. A felszabadult Debrecenben számos olyan haladó értelmiségi találkozott, aki már korábban jó ismerője volt a román szellemi életnek, s akit nem kötött semmiféle hamis előítélet. Az ő tevékeny közreműködésük, kezdeményezéseik nélkül semmiféle hagyomány sem tudta volna életrehívni és megtartani a Debreceni Magyar—Román Társaságot. A debreceni Csokonai Színház már 1945-ben előadja Ion Luca Caragiale *Szemet szemért* (Năpasta) című kétfelvonásos drámáját Karácsony Sándor és Lükő Gábor fordításában. Karácsony Sándor a debreceni egyetemen tanított, Lükő Gábor a múzeum igazgatója és egyetemi magántanár volt. Mindketten a román kultúra ismerői és barátai. Amikor Karácsony Sándor hírét vette, hogy Avram P. Todor magyar nyelvet és irodalmat tanít a bukaresti egyetemen, válaszul a kurzusra elküldte neki *Magyar nyelvtan társaslélektani alapon* című munkáját. Lükő Gábor 1931 és 1933 között a bukaresti egyetem bölcsészeti karán tanul, s román és csángó falvakban végez néprajzi gyűjtést. A társaság létrehozásában, a munka irányításában kettejük szerepe a legjelentősebb. Tevékenységükhöz kiváló segítőtársakat találtak. Ilyen volt Komjáthy István debreceni tanár és műfordító, valamint Asztalos Sándor, aki a város szabadművelődési felügyelőjeként a közigazgatási és az olykor szükséges anyagi támogatást biztosította. A társaság törekvéseit Budapestről a nyelvész Kovács Ferenc segítette. Vegyük mindehhez hozzá Debrecen kedvező földrajzi fekvését, közelségét a szomszédos romániai városokhoz, Nagyváradhoz, Kolozsvárhoz („Debrecen a román határhoz legközelebb eső magyar kultúrközpont" — így fogalmazták ezt akkor), s a háború után rövidesen meginduló közvetlen vasúti összeköttetést, ami ugyancsak szerepet játszott a társaság létrejöttében és eleven munkájában.

A Debreceni Magyar—Román Társaság 1946. április 10-én tartotta alakuló közgyűlését. A társaság célja: sovinizmustól és nacionalizmustól mentesen, fölényeskedés és irigykedés nélkül a két nép barátságának a szolgálata, a román kultúra értékeinek megismerése és megismertetése, a kapcsolatok és kölcsönhatások elfogulatlan vizsgálata. A társaság kiadásában megjelenő lap mindezt így fogalmazta meg: „A Debreceni Magyar—Román Társaság célja a magyar—román kapcsolatok megerősítése, elsősorban Debrecenben és a Tiszántúl. Eszközei: a román nyelv, folklór, irodalom és művészetek ismertetése és a magyar irodalom román nyelvű tolmácsolásának elősegítése. Székhelye Debrecen. Hivatalos helyisége a Városi levéltár, Városháza. [...] A társaság tagja lehet minden 16 évet betöltött magyar állampolgár, aki magáévá teszi a társaság célját."

A közgyűlés tizenhárom tagú tisztikart választott. Elnök dr. Karácsony Sándor egyetemi ny. r. tanár, alelnök dr. Kondor Imre egyetemi magántanár, ügyvezető alelnök dr. Lükő Gábor egyetemi magántanár, főtitkár dr. Kovács Ferenc, titkár dr. Komlósi Sándor... Ugyanez év végén, december 8-án sor kerül a társaság első évi rendes közgyűlésére is. A tisztikar két tagja, a sajtótitkárok kicserélődtek, s ezzel a társaság és a kiadásában megjelenő, közben megindított folyóirat, a *Keleti Kapu* között még szorosabbá vált a kapcsolat: a héttagú szerkesztő bizottságból hatan a társaság vezetőségében is betöltöttek valamilyen tisztséget. Az 1946-os közgyűlésen mindössze fél éves múltra tekinthetett vissza a társaság, de a működésről beszámoló ügyvezető alelnök már jelentős munkáról adhatott számot. A közgyűlésen több figyelemreméltó indítvány is születik, többek között a főtitkár javaslatára tíz román tiszteletbeli tagot választ soraiba a társaság (dr. Petru Groza miniszterelnököt, Tudor Arghezi költőt, C. Brăiloiu zeneakadémiai tanárt, T. Demian festőművészt, G. Galaction írót, teológiai tanárt, A. Golopenţia egyetemi magántanárt, D. Gusti szociológust, a román tudományos akadémia elnökét, E. Isac költőt, A. Todor középiskolai tanárt és T. Vescan egyetemi tanárt).

A Debreceni Magyar—Román Társaság működését számos eredmény kísérte. A társaság több száz kötetből álló, főként román nyelvű könyveket tartalmazó kölcsönkönyvtárat hozott létre, melyet a tagdíj fejében használhattak az olvasók. A könyvtár alapját a román statisztikai hivatal kétszáz kötetes ajándéka, valamint a Nagyváradról érkezett több mint száz könyv vetette meg. A társaság kezdeményezte és megszervezte több romániai gyermek magyarországi nyaraltatását. A társaság vidéki társszervezeteket is létesített, így a Debreceni Magyar—Román Társaságnak helyi csoportja működött Pesten, Békésen, Mátészalkán, Hajdúnánáson és Földesen. A társaság nagy erőfeszítéseket tett a román nyelv iskolai és iskolán kívüli tanítása érdekében. Előbb a Fazekas Mihály Gimnáziumban indult meg a román nyelv tanítása heti három órában, harminc diák számára, majd a társaság kérésére az összes debreceni középiskolában és a tanítóképzőben megkezdődött a román nyelv tanítása az önként jelentkezők számára. Az egyetemen folytatódott Mata János munkája, a román nyelv lektori szintű oktatása. A társaság kezdeményezésére román nyelvi kurzusok indultak az egyetem Társaslélektani Intézetének nyíregyházi nyári

egyetemén, a debreceni Bartók Kollégiumban, valamint a dolgozók egyeteme hallgatói részére.

A magyar—román kapcsolatok fejlesztése és a román kultúra ismertetése terén a legjelentősebb, legmaradandóbb eredménynek a társaság gondozásában megjelenő *Keleti Kapu* című folyóirat megindítása és a társaság könyvkiadó tevékenysége tekinthető. A *Keleti Kaput* életrehívói kéthavonként megjelenő folyóiratnak szánták. A lapot Lükő Gábor szerkesztette. A szerkesztő bizottság tagjai: Domokos Sámuel, Kállai József, Koczogh Ákos, Komjáthy István, Komlósi Sándor és Kovács Ferenc. A folyóiratnak mindössze két száma jelenik meg, 1946. novemberben és 1947. januárban. (A második már Debrecen város, valamint Hajdú és Szatmár megye szabadművelődési felügyelőségének támogatásával láthatott napvilágot.) Az első szám terjedelme 24, a másodiké 36 oldal. A négyoldalas, ízléses, kétszínnyomású, rajzzal díszített borító belső oldalaira is került szöveg.

A lap tartalmát cikkek, szépirodalmi írások, képek és hírek alkották. A két szám terjedelme oly kevés, hogy jóformán minden írást külön föl tudunk sorolni. A tanulmány „rovatban" — Lükő Gábor a lap feladatait és célját megfogalmazó *Beköszöntője* és Koczogh Ákos a társaság halottait búcsúztató írása mellett — megjelent Angyal Endre *Régi magyarság — régi románság* című, a román—magyar kapcsolatok történetét áttekintő írása, Karácsony Sándor Ady-idézetet mottóul választó, személyes hangú emlékezése, Komlósi Sándor *Keleti nyelvek az iskolában* című pedagógiai tárgyú cikke. Komjáthy István dolgozata *A magyar—román közeledés lehetőségét* vizsgálta, s ugyane körbe vágott Lükő Gábor *A kibontakozás harmadik állomása* című cikke. A tanulmány „rovat" két legjelentősebb írása: Ion Luca Caragiale tanulmánya *(Politika és kultúra)*, valamint dr. Domokos Sámuel két részletben közreadott bibliográfiai áttekintése *(A román irodalom magyar nyelven)*. Domokos Sámuel, aki azóta megalkotta *A román irodalom magyar bibliográfiája* című nagy munkát (Buk., 1966), így emlékezik vissza a vállalkozás kezdeteire: „A munkához 1946-ban kezdtem hozzá, s a két világháború közötti fontosabb irodalmi kapcsolataink eredményeiről összegezést közöltem a *Keleti Kapu*ban, a debreceni Magyar—Román Társaság folyóiratában. Ennek anyagát bővítettem ki a folyóiratanyag feltárásával, és később 1950-ig kiegészítettem."

A szépirodalmi anyagban néhány magyar irodalmi alkotás és néhány román fordítás jelent meg. Helyet kapott a lapban Nagy Szabó Ferenc emlékirat-részlete *(Mihály vajda és a székelyek)*, Gellért Sándor 1943-ban írt, dokumentumértékű verse *(Deşteaptă-te române)*, valamint Ion Creangă egyik elbeszélése *(János bácsi és az unió*, Komjáthy István fordításában), Tudor Arghezi két verse *(Ábécé*, ford. Komjáthy István; *Szélfióka*, ford. Balogh László), és a *Miorița* című román népballada moldvai csángó változata. Külön figyelmet érdemelnek azok a kétnyelvű népköltészeti közlések (négy Bihar megyei román népdal, valamint két kolinda Bartók Béla gyűjtéséből), ahol Komjáthy István műfordítása mellett a román nyelvű eredetit is közli a lap. E publikációkat kotta és a legszükségesebb folklorisztikai ismereteket tartalmazó közlések egészítik ki Lükő Gábor tollából.

A folyóirat illusztrációs anyagát Demian román festőművész rajza, régi román népi fametszetek (Menyhért József, illetve Kaplony György másolatai), magyar népművészeti tárgyakról készített rajzok (szalontai fejfa, nádudvari lisztesbodon) szolgáltatta. A lapban közölt hírek részben a debreceni, részben a budapesti Magyar—Román Társaság tevékenységét, könyvkiadványait ismertették. A második szám „előzeteséből" tudjuk, hogy a szerkesztőség az alábbi írások közlését tervezte, de ezek vagy nem készültek el, vagy terjedelmi okokból a második számból kimaradtak: *A dunai egyesülés problémái* (Kósa Győző), *Regáti román népdalok*, kottákkal (C. Brăiloiu gyűjtéséből), *Oláhok, románok vagy rumének?* (Lükő Gábor).

A *Keleti Kapu* mindössze két számot ért meg. Amit közölt, mennyiségi teljesítménynek talán kevés, de amit vállalt, és amire példát mutatott (különösen a bilingvis közléssel, a nemzetköziség elvének szinte tüntetőleges érvényesítésével), jelentős kezdeményezéssé avatja. Túlzás nélkül írhatta a debreceni *Néplap:* „Az ízléses, román fafaragásos metszetekkel díszített folyóirat nemcsak az országban lett népszerűvé: eljutott Romániába is, és Bukarestben, Nagyszalontán, Kolozsvárott, s mindenfelé, ahol kézbevették, csak a legnagyobb elismeréssel szóltak róla." A román kultúra magyarországi megismertetése, a román—magyar kapcsolatok ébrentartása, a közös történelmi és néprajzi hagyományok bemutatása terén a *Keleti Kapu* úttörő munkát végzett.

A lap jellegéből következett, hogy nagyobb terjedelmű írások közlésére nem vállalkozhatott. Ezt pótolták a társaság könyvei, kiadványai. A könyvkiadói tevékenység különösen akkor került előtérbe, amikor a folyóirat megjelenése bizonytalanná vált, sőt meg is szűnt. A társaság Magyar—Román Könyvtár címmel kétnyelvű sorozatot tervezett. A sorozatnak csak első darabja jelent meg, *A Nap lako-*

dalma. A román népballadákat tartalmazó kötetet Komjáthy István fordította. A könyv 1947 áprilisában, ezerötszáz példányban jelent meg Debrecenben. A kötet anyagát Lükő Gábor válogatta, ő írta a kísérő tanulmányt is. „Kétnyelvű füzeteinkkel szeretnénk úgy megalapozni a magyarság román nyelvtudását és a román kultúrában való tájékozódását, ahogy csak testvérek érthetik és ismerhetik egymást" — írta Lükő. Tanulmányában Ady és a román népköltészet összefüggéseit újszerű megközelítésben vizsgálja, a román balladaanyag eredetét, a különféle mítoszokkal való kapcsolatát elemzi, valamint azokról a szempontokról beszél, amelyeket — Elias Lönnrot munkájára emlékeztető módon — az anyag elrendezésében, eposszá formálásában követett. A kétnyelvű sorozatban a társaság a román népdalokból is készült egy kötetre valót kiadni, a könyv megjelenéséről azonban nincs tudomásunk. Helyette 1948 májusában, a Debreceni Centenáris Hét alkalmából megjelenik a *Vitéz Korbea* című román „hősköltemény" Komjáthy István fordításában. A kilenc részből álló balladafüzért — Asztalos Sándor bevezetőjével — már a város adja ki, a Magyar—Román Társaság debreceni csoportja közreműködésével.

A társasági élet, a gondozásában megjelenő folyóirat, a könyvkiadás közös célt szolgált: a román—magyar kapcsolatok elmélyítését, a román kultúra értékeinek megismertetését. A háromféle tevékenység azonos elveket követett. A társaság, a helyi újság, a folyóirat és a könyvkiadás összefonódását jól példázza, hogy például *A Nap lakodalma* című kötet anyagából korábban a debreceni napilap és a *Keleti Kapu* közölt részleteket, *A románok karácsonya* című cikket a *Keleti Kapu* közlése előtt a debreceni *Néplap* is átvette, ugyanakkor a *Keleti Kapu* román népdalfordításai a tervezett kétnyelvű, román népköltészeti anyagot tartalmazó kötetet előlegezték.

A fentiekből is kitetszik, hogy a társaság munkája nem valamiféle belterjes tevékenység volt. A Debreceni Magyar—Román Társaság a szervezet keretein túl is hatni, figyelmet kelteni akart. Sikerrel ébresztette föl a román kultúra iránti érdeklődést a város szélesebb értelmiségi rétegében, sőt tevékenysége figyelmet keltett, kisugárzott az országban is. Ennek az erjesztő, a román kultúrát bemutató, ismertető munkának számos eredményét ismerjük. Az adatok, ha önmagukban nem mindig jelentősek is, de jelképesek. A *Vándortűz* című folyóirat 1947. évi 6. (debreceni) száma közli a városban élő költő, Kiss Tamás *A Dunához Orsovánál* című, a magyar—román barátság gondolatát kifejező versét, élén a Costa Careinek, Ady román fordítójának szóló ajánlással. A társaság Komjáthy István mellett másokat is a román nyelvű irodalom fordítására ösztönöz. A *Vándortűz* említett száma a debreceni költők ifjabb nemzedékéhez tartozó Balogh László Lucian Blaga *Beteg énekesek* című versének fordítását közli. A debreceni napilapok is rendszeresen helyet adnak román fordításoknak. Az egyik lap karácsonyi száma például közli *A románok karácsonya* című írást, mellette két román kolindát, továbbá közreadja Ion Creangă *Kuza fejedelem csókja* című elbeszélését; más alkalommal Domokos Sámuelnek a román szocialista költőkről írott cikkét publikálja. A román kultúra iránti érdeklődés debreceni kisugárzását érzékletesen mutatja, hogy a Csenki Imre vezetésével újjászervezett Kollégiumi Kórus 1947-ben a szomszédos népek zenéjéből a *Loc în rai* kezdetű román kolindát is szerepelteti műsorán. 1947-ben országosan megnőtt az érdeklődés a Debreceni Magyar—Román Társaság munkája s általában a román kultúra iránt. A pécsi irodalmi folyóirat, a *Sorsunk* új rovatot nyit *Dunatáj* címmel, amelyben a cikkírók rendszeresen ismertetik a román irodalmi és szellemi élet eseményeit, a román irodalmat bemutató hazai könyveket, köztük a debreceniek kétnyelvű kötetét, *A Nap lakodalmát.* (Zárójelben jegyezzük meg, hogy a *Sorsunk* 1947-ben a *Dunatáj*-rovaton kívül sorozatban közöl a román kultúrával foglalkozó tanulmányokat, s helyet ad Avram P. Todor *A román és magyar művelődés kapcsolatai* című írásának is.)

A Debreceni Magyar—Román Társaság újabb és újabb terveket szőtt céljainak megvalósítására, tevékenységének kiterjesztésére. Tudunk róla, hogy a társaság a meglevő helyi szervezetek mellett Nyíregyházán, Berettyóújfaluban, Makón és Szegeden is létre kívánta hozni intézményeit. Debrecenben magyar—román népi hét megrendezésére készült. A társaság néhány praktikus és akkor nagyfontosságú gyakorlati ügy szorgalmazását is fölvállalta. Javasolta a debrecenieknek a nagyváradi vásáron való részvételét, a román—magyar határon meginduló forgalom kitágítását, s a helyi lap tudósítója szerint „a román tudományos körökkel egyre szorosabbá váló, tényleg baráti kapcsolatok révén remény volt rá, hogy gazdaságilag is — tűzifaellátás stb. — haszna lesz a társaság munkájából a város lakosságának".

E tervek megvalósítására azonban már nem került sor. 1947-ben megszakadt a *Keleti Kapu* megjelenése, elakadt a könyvkiadás, s ugyanez történt az ismeretterjesztő és a nyelvtanulást szolgáló tevékenységgel. „A román szellemi fórumok s a Kodály Zoltán figyelmét is elismerőleg magára vonó" Debreceni Magyar—

Román Társaságot előbb a budapesti Magyar—Román Társaságba olvasztották be, majd a társaság fokozatosan elsorvadt.

1948 tavaszán már mint a Magyar—Román Társaság debreceni csoportja ad hírt magáról. Április 27-én tartják a Magyar—Román Társaság debreceni csoportjának díszközgyűlését, melyen a román népi alkotmány megjelenését ünnepelték, s a műsorban román művészek is fölléptek. Komlósi Sándor visszaemlékezése szerint a debreceni társaságnak diákokból álló tánc- és kultúrcsoportja is volt, s e kultúrcsoport az 1949-es magyarországi választások előtt a határmenti falvakban műsort adott, melynek keretében Komlósi Sándor a Román Népköztársaság alkotmányát ismertette. A társaság utolsó nagyszabású megmozdulására 1949 tavaszán került sor: a Kossuth—Bălcescu-találkozó évfordulóján Debrecenben emlékünnepélyt rendeztek, melyen az akkori román követ mondott beszédet, s Nagyváradról — Rajk László belügyminiszter telefonengedélyével — román határőrtisztek küldöttsége vett részt.

A Magyar—Román Társaság debreceni csoportja 1949 nyarán tevékenységét véglegesen megszüntette. A „lelkes, hozzáértő tudományos gárda" szétszóródott, a társaság vezetői jórészt elsodródtak Debrecenből. Karácsony Sándor 1952-ben meghalt. Lükő Gábort Gyulára helyezik beosztott muzeológusnak. Komjáthy István egy ideig az 1950-ben megindított debreceni *Építünk* című irodalmi lapot szerkeszti, majd Budapestre költözik. Asztalos Sándor, a város kulturális tanácsnoka 1951-től fővárosi napilap munkatársa lesz. Domokos Sámuel a budapesti tudományegyetem előadótanáraként tevékenykedik tovább.

A Debreceni Magyar—Román Társaság mintegy háromeves fennállása alatt — rövid életű, de úttörő jellegű folyóirata, értékes könyvkiadványai s egész hasznos tevékenysége révén — emlékezetre méltó és ma is tanulságos példát adott a kulturális értékek kölcsönös megbecsülésére és ismertetésére, a magyar—román barátságra és együttműködésre.

HORVÁTH IMRE

LABIRINTUS

Betörtem hatvan ajtót,
bejártam hetven termet,
hervadtak bennük harcok,
és hősködtek szerelmek.

Vasajtó nyílik hátul,
lepattan önként zára,
s előttem sarkig tárul
egy hontalan hazára.

UTOLSÓ FELVÉTEL

Éles lencse a haldokló szeme.
Rémeket rögzít rejtett kamerája,
vagy szigortalan szépségekre villan
a magnézium-robbanású perc?
Isten tudná csak levetíteni:
porrá égett az utolsó tekercs.

ÜDVÖZÜLT TELEK

Farkastorkokba menny fagyott
az üdvözült telekben.
Poklot csak bennünk gyújthatott
a kiüvölthetetlen.

UTÓREZGÉS

Eljön a nap
tintám befagy,
felszállnak a papírlapok,
zizegésükben zúg a kín,
s mint holtak állán a szakáll
kivirágzanak ujjaim.